

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО;
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.6.4>

РУСЕЦЬКА О.О.

**ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ
RIGHTS AND OBLIGATIONS OF THE PARTIES IN EXECUTIVE PROCEEDINGS**

У статті на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України досліджені та проаналізовані права та обов'язки сторін у виконавчому провадженні. З'ясовано, що процесуальні права та обов'язки сторін-учасників виконавчого провадження під час примусового виконання рішень передбачені в багатьох нормах Закону України «Про виконавче провадження» та залежно від змісту їх поділяють на: загальні та спеціальні права та обов'язки. Зазначено, що обсяг загальних прав та обов'язків, наявних як у стягувача, так й у боржника, є однаковим, що визначається принципом рівноправності сторін. Також звернено увагу, що рівноправність сторін у виконавчому провадженні означає рівні можливості використовувати процесуальні засоби захисту. Встановлено, що спеціальні права та обов'язки сторін закріплені в окремих статтях законодавства про виконавче провадження та мають на увазі особливі умови їх здійснення та використання, у цьому проявляється дія принципу диспозитивності. Аргументовано, що суб'єктивні права існують відповідно до юридичних обов'язків, а їх порушення тягне за собою настання юридичної відповідальності. Здійснивши аналіз практики виконання рішень у примусовому порядку державними та приватними виконавцями, а також судової практики, встановлено непоодинокі випадки зловживання процесуальними правами як стягувача та і боржника. Зазначено про відсутність законодавчого закріплення щодо зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні взагалі. Зроблено висновок, що зловживання процесуальними правами сторонами як учасниками виконавчого провадження у більшості випадків, це умисні недобросовісні їх дії, що супроводжуються порушенням суб'єктивних процесуальних прав при здійсненні примусового виконання рішень. А також зловживання процесуальними правами сторонами у виконавчому провадженні можливо як й у формі бездіяльності. Запропоновано закріпити на законодавчому рівні питання щодо неприпустимість зловживання процесуальними правами та установити відповідальність за зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні, оскільки жодна заборона не має сенсу без належного санкціонування, тобто без встановлення відповідальності за її порушення.

Ключові слова: сторони виконавчого провадження, стягувач, боржник, права та обов'язки сторін, зловживання процесуальними правами, примусове виконання рішень, виконавче провадження.

In the article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, the rights and obligations of the parties in

---

© РУСЕЦЬКА О.О. – аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу (Національний університет «Одеська юридична академія»), приватний виконавець виконавчого округу Дніпропетровської області

executive proceedings are researched and analyzed. It was found that the procedural rights and obligations of the parties involved in enforcement proceedings during the enforcement of decisions are provided for in many provisions of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" and, depending on the content, they are divided into: general and special rights and obligations. It is noted that the amount of general rights and obligations available to both the debt collector and the debtor is the same, which is determined by the principle of equality of the parties. It was also noted that the equality of the parties in enforcement proceedings means equal opportunities to use procedural means of protection. It has been established that the special rights and obligations of the parties are fixed in separate articles of the legislation on executive proceedings and imply special conditions for their implementation and use, which shows the effect of the principle of dispositiveness. It is argued that subjective rights exist in accordance with legal obligations, and their violation entails the onset of legal liability. Having analyzed the practice of execution of decisions under compulsory procedure by state and private executors, as well as court practice, rare cases of abuse of procedural rights of both the debt collector and the debtor have been established. It is noted that there is no legislative confirmation regarding the abuse of procedural rights in executive proceedings in general. It was concluded that the abuse of procedural rights by the parties as participants in executive proceedings in most cases is their intentional dishonest actions, accompanied by a violation of subjective procedural rights during the enforcement of decisions. And abuse of procedural rights by the parties in executive proceedings is possible as well as in the form of inaction. It is proposed to enshrine at the legislative level the issue of the inadmissibility of the abuse of procedural rights and to establish responsibility for the abuse of procedural rights in executive proceedings, since no prohibition makes sense without proper authorization, that is, without establishing responsibility for its violation.

Key words: *parties to enforcement proceedings, debt collector, debtor, rights and obligations of the parties, abuse of procedural rights, enforcement of decisions, enforcement proceedings.*

Вступ. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження» сторонами виконавчого провадження є стягувач і боржник [1]. Стягувач та боржник є обов'язковими учасниками виконавчого провадження, оскільки саме на їх права та обов'язки безпосередньо може вплинути рішення, що підлягає виконанню у примусовому порядку. Законодавець надає визначення поняттям таким термінам як стягувач та боржник, а саме: «стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення» (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження»). Кожний учасник виконавчого провадження наділений відповідним правовим статусом, який є об'єктивним відображенням того, яке місце належить цьому суб'єкту у конкретних правовідносинах та які процесуальні права та обов'язки йому належать.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження прав та обов'язків сторін у виконавчому провадженні та можливих зловживань їх правами.

Результати дослідження. Одним із елементів правового статусу учасників виконавчого провадження під час примусового виконання рішення є їх суб'єктивні права, юридичні обов'язки та відповідальність за зловживання їх процесуальними правами. Під суб'єктивним правом учасників виконавчого провадження необхідно розуміти міру можливої поведінки суб'єктів відповідних правовідносин, що передбачає можливість вчинення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні, що визначені чинним законодавством України. Під суб'єктивним правом у теорії держава та права як правило розуміють «... передбачену нормами права міра можливої поведінки учасника правовідносин. Іншими словами, це міра поведінки, що належить уповноваженій особі для задоволення її інтересів та потреб і яка забезпечується відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) осіб» [2]. У доктрині права такі права прийнято називати процесуальними, оскільки особа може скористуватись ними лише у певних правовідносинах, зокрема у виконавчому провадженні. Наприклад, стягувач наділяється процесуальними правами у випадку пред'явлення виконавчого документа до виконання та відкриття виконавчого провадження.

В юридичній літературі з виконавчого провадження права та обов'язки сторін прийнято поділяти на загальні й спеціальні. Також необхідно звернути увагу, що обсяг загальних прав та

обов'язків, наявних як у стягувача, так й у боржника, є однаковим, що визначається принципом рівноправності сторін. Звертаємо увагу, не зважаючи на те, що законодавець визначив рівні права сторін виконавчого провадження, однак це не означає, що стягувач та боржник можуть однаково чинити ці права використовувати. Рівноправність сторін виконавчого провадження означає рівні можливості використовувати процесуальні засоби захисту.

Зокрема до загальних прав сторін у виконавчому провадженні, законодавець відносить, – право «ознайомлюватись з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, заявляти відводи у випадках, передбачених цим Законом, мають право доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження, право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність виконавця у порядку, встановленому цим Законом, надавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у вчиненні виконавчих дій, надавати усні та письмові пояснення, заперечувати проти клопотань інших учасників виконавчого провадження та користуватися іншими правами, наданими законом» (ч. 1 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження»).

Як визначають науковці, що «доречним законодавчим нововведенням потрібно визнати можливість доступу сторін до автоматизованої системи виконавчого провадження... Автоматизована система виконавчого провадження є комп'ютерною програмою, що забезпечує збирання, зберігання, облік, пошук, узагальнення, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників та захист від несанкціонованого доступу. Таким чином, завдяки цій системі сторони отримують доступ до Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень та до Єдиного реєстру боржників»[3, с. 151].

Відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про виконавче провадження» «сторони можуть реалізувати свої права і обов'язки у виконавчому провадженні самостійно або через представників». Отже, з аналізу цієї норми вбачається, що сторони мають право на правничу допомогу, яка реалізується через представників. Особиста участь особи у виконавчому провадженні не позбавляє його права мати представника, за винятком випадку, коли боржник зобов'язаний згідно з рішенням вчинити певні дії особисто (ст. 16 Закону «Про виконавче провадження»). Боржник і стягувач наділені правом самостійно обрати та запросити перекладача або вимагати його призначення у разі такої необхідності та залучити інших осіб, які в силу своїх професійних якостей можуть сприяти примусовому виконанню, шляхом подання клопотань лідируючим суб'єктам провадження. Також «сторони у процесі виконання рішення відповідно до законодавства мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ» (ч. 2 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження»).

Щодо обов'язків сторін, то за загальним правилом, сторони під час здійснення виконавчих дій зобов'язані виконувати вимоги, визначені законодавством про виконавче провадження. Зазначений перелік прав та обов'язків сторін не є вичерпним, а тому прослідковується під час виконавчого провадження.

Спеціальні права та обов'язки сторін закріплені в окремих статтях законодавства про виконавче провадження та мають на увазі особливі умови їх здійснення та використання, у цьому проявляється дія принципу диспозитивності (відмова від виконання, зменшення вимог, угода сторін тощо). Так, наприклад, стягувач має диспозитивне право : звернення з заявою про примусове виконання рішення до державного або приватного виконавця; встановлення чи зміна способу або порядку виконання судового рішення (ч. 1 ст. 435 ЦПК України; ч. 1 ст. 331 ГПК України; ч. 1 ст. 378 КАС України); пред'явлення до суду заяви про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, що не оспорується зазначеною особою або підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили (ч. 1 ст. 440 ЦПК України) тощо. Також, стягувач має право на отримання від суду роз'яснення резолютивної частини рішення, шляхом звернення до суду або до органу (посадової особи), який видав виконавчий документ, з відповідною заявою. В свою чергу відповідно до законодавства боржник має право на звернення до суду із заявою про стягнення на його користь безпідставного одержання стягувачем за виконавчим документом, або із заявою про визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню (ч. 7 ст. 431 ЦПК України; ч. 7 ст. 373 КАС України; ч. 7 ст. 327 ГПК України) тощо.

До спеціальних обов'язків стягувача необхідно віднести, наприклад, що стягувач зобов'язаний у місячний строк з дня надходження постанови про відновлення виконавчого провадження пред'явити його до виконання тощо. Серед спеціальних обов'язків боржника, слід зазначити про обов'язок боржника сплатити виконавчий збір та, як правило, витрати на здійснення виконавчих дій. Також, відповідно до ч. 5 ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження» боржник зобов'язаний: «утримуватися від вчинення дій, що унеможливають чи ускладнюють виконання

рішення; допускати в установленому законом порядку виконавця до житла та іншого володіння, приміщень і сховищ, що належать йому або якими він користується, для проведення виконавчих дій; за рішеннями майнового характеру подати виконавцю протягом п'яти робочих днів з дня відкриття виконавчого провадження декларацію про доходи та майно боржника, зокрема про майно, яким він володіє спільно з іншими особами, про рахунки у банках чи інших фінансових установах, небанківських надавачах платіжних послуг, електронні гаманці в емітентах електронних грошей, про майно, що перебуває в заставі (іпотеці) або в інших осіб, чи про кошти та майно, належні йому від інших осіб, за формою, встановленою Міністерством юстиції України; повідомити виконавцю про зміну відомостей, зазначених у декларації про доходи та майно боржника, не пізніше наступного робочого дня з дня виникнення відповідної обставини; своєчасно з'являтися на вимогу виконавця; надавати пояснення за фактами невиконання рішень або законних вимог виконавця чи іншого порушення вимог законодавства про виконавче провадження».

Однак необхідно звернути увагу, що не завжди сторони, як стягувач, так і боржник, належним чином дотримуються своїх прав та виконують обов'язки у виконавчому провадженні. У зв'язку з цим постає питання щодо запобігання та протидії зловживання сторонами виконавчого провадження своїми правами. Також необхідно зазначити, що на законодавчому рівні взагалі не визначено питання зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні. З цього приводу С.О. Кравцов зазначає, що «...не менш важливим теоретико-прикладним питанням у науці цивільного процесуального права є зловживання процесуальними правами на стадії виконання судового рішення, яке стає наріжним каменем щодо порушення учасниками виконавчого провадження права на справедливий судовий розгляд у контексті застосування ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [4, с. 122].

Здійснивши аналіз практики виконання рішень у примусовому порядку державними та приватними виконавцями, а також судової практики, встановлено непоодинокі випадки зловживання процесуальними правами як стягувача та і боржника. Досліджуючи доктрини права з цього питання, необхідно відзначити, що є різні позиції науковців щодо визначення поняття терміну зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні. Так, під зловживанням процесуальними правами в юридичній літературі розуміють умисні недобросовісні дії учасників виконавчого провадження, що супроводжуються порушенням суб'єктивних процесуальних прав при здійсненні примусового виконання рішень. Однак деякі науковці вказують на «...можливість зловживання процесуальними правами як через процесуальні дії, так і через процесуально бездіяльність» [5, с. 45]. Інші науковці дотримуються позиції, що «...зловживання процесуальними правами, як і зловживання правами взагалі, може мати місце лише у вигляді дій, але не бездіяльності» [6, с. 117].

Якщо розглядати питання зловживання процесуальними правами сторонами як учасниками виконавчого провадження, то у більшості випадків, це умисні недобросовісні їх дії, що супроводжуються порушенням суб'єктивних процесуальних прав при здійсненні примусового виконання рішень. Так, наприклад «...стягувач може зловживати своїм правом шляхом вибору місця відкриття виконавчого провадження, зловживання боржником свого права щодо не допуску виконавців для опису арештованого нерухомого майна» [7, с. 104]. Боржник може зловживати своїми правами шляхом «ініціювання боржником паралельного судового розгляду щодо оскарження результатів електронних торгів у той час, як новий власник звертається з позовом до суду про усунення перешкод у користуванні житловим приміщенням та виселення» [8].

Отже, необхідно підтримати тих науковців, які вважають, що зловживання процесуальними правами можливе й у формі бездіяльності. З цього приводу науковець Н. А. Сергієнко наводить цікавий приклад, а саме зазначає, що «...за наявності ... підстав виконавець зобов'язаний заявити самовідвід (це його прямий процесуальний обов'язок), а сторони / їх представники мають право заявити йому відвід (це їх процесуальне право). Відтак якщо з певних причин самовідвід за таких підстав не заявив виконавець, то наявне правопорушення. А якщо цього не зробили сторони за даних підстав, то чи може це вважатися зловживанням процесуальним правом? Як видається, так, може. Оскільки за таких умов сторона обізнана, що умови неупередженості виконавчого провадження не дотримані, а сам виконавець це не усунув через самовідвід, отже, не заявляючи відвід виконавцю, така сторона сприяє тому, щоб виконавче провадження провадилося тим виконавцем, який не може за законом його провадити, оскільки порушується принцип неупередженості як один із принципів виконавчого провадження (п. п. 5 ч.1 ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження»)» [5, с. 43]. На підставі вищенаведеного вважаємо, що зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні можливо як у формі дій так й у формі

бездіяльності. Також можна навести й інший приклад, коли учасники виконавчого провадження зловживають процесуальними правами через бездіяльність, наприклад, коли боржник з метою затягування процесу примусового виконання рішень може навмисно не знайомлення з матеріалами виконавчого провадження тощо.

Також необхідно зазначити, що «жодна заборона не має сенсу без належного санкціонування, тобто без встановлення відповідальності за її порушення» [9, с. 139]. Отже, така відповідальність також повинна супроводжуватись накладенням штрафу на особу, яка зловживає своїми процесуальними правами у виконавчому провадженні. Тому вважаємо, що назріла необхідність закріплення на законодавчому рівні питання щодо неприпустимість зловживання процесуальними правами та установити відповідальність за зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні.

Висновки. На підставі проведеного дослідження та аналізу норм законодавства щодо виконавчого провадження варто зазначити, що сторони у виконавчому провадженні наділені широким колом прав, якими вони можуть користуватись для захисту своїх прав та інтересів. Аргументовано про доцільність закріплення на законодавчому рівні питання щодо неприпустимість зловживання процесуальними правами та встановлення відповідальності за зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні.

Список використаних джерел:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 30. Ст. 542.
2. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 333 с
3. Виконавче провадження : навч. посіб. (у схемах і таблицях) (електронне видання) / Ю. М. Юркевич, О. Б. Верба-Сидор, Н. М. Грабар та ін.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 151. 600 с.
4. Кравцов С.О. Окремі аспекти зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2019. С. 121–125
5. Сергієнко Н. А. Зловживання правами у виконавчому процесі. Серія: *Право*, 2020 р., № 3 (69). С. 41–46.
6. Маруніч Г.І. Затягування цивільного процесу: сутність, правові наслідки та способи запобігання : дисертація ... кандидата юридичних наук. Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Київ. 2018. 240 с.
7. Король О.Д. Деякі аспекти зловживання процесуальних прав у виконавчому провадженні. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. / за ред. Ю.В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2019. С. 103–106.
8. Кравцов С. Виконавче провадження як завершальна частина судового розгляду у світлі практики ЄСПЛ та протидія зловживанням процесуальними правами учасників виконавчого провадження. *Юридичні науки*. 1(112). 2020. С. 36–43.
9. Русецька О. О. Окремі аспекти зловживання процесуальними правами у виконавчому провадженні. *Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 137–139.